

УДК 316.101.1

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.31.6>

ПОЛІТИЧНИЙ СТРАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЛАДИ В ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Валерія Мельник

*Донбаський державний педагогічний університет,
кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін
вул. Г. Батюка, 19, 84100, м. Слов'янськ, Донецька область, Україна*

Рената Белозьорова

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
кафедра політичної психології та соціально-правових технологій
вул. Пирогова, 9, 04111, м. Київ, Україна*

Зі зростанням та збільшенням числа реальних і передбачуваних загроз суспільства страх став стандартним елементом сучасної влади. Страх створюється штучно і використовується людьми проти людей як потужний чинник суспільного буття: приниження людської гідності. Страх як один з формотворчих чинників людського існування практично завжди використовувався владою з метою встановлення порядку і владних привілеїв на управління й панування. Страх стрімко стає ключовим об'єктом аналізу у разі осмислення сучасної політики. У міру того, як страх усе більше проникає в наше повсякденне життя влада та політтехнологи усвідомлюють, що це – найефективніший інструмент впливу на суспільство. Дискурс страху породжує політику страху, єдина мета якої – дезорієнтувати і роз'єднати суспільство. Це перешкоджає критичному мисленню і заважає усвідомити те, що нація може грати будь-яку роль у вирішенні проблем. Замість цього йде нав'язування ідеї голосувати за того політика або підтримувати ту партію, які нібито можуть виправити ситуацію. Страх культивується політичною елітою і охоче приймається народом. Розглядаючи страх як інструмент політичного управління, автори виявляють особливості використання політичного страху. У статті уточнюється поняття «страх» стосовно сучасної політичної влади, визначається його характер та присутність у всіх соціальних шарах суспільства. Така характеристика філософських поглядів на страх, що склалися в екзистенціальній філософії. Автори доводять, що через втрати довіри людей до влади та держави, поглиблення розриву між владою і політикою, що посилюється соціально-економічною нерівністю, повсюдного підвищення рівня екзистенціального страху, страх стає проєкцією політичної волі, яка змінює наявний порядок. Страх стає основною причиною і мотивом соціальних змін. Страх скріплює владні відносини, створюючи нову політичну сверхідеологію, яка вбирає в себе всі напрями від популізму до неоконсерватизму. Страх продукує альтернативну легітимізацію для державної влади. У результаті в наявності якісна зміна ролі, масштабу і глибини проникнення страху в політику.

Ключові слова: страх, влада, політика, екзистенціальна філософія, соціальні зміни, ідеологія.

Метою статті є дослідження сутності політичного страху як інструменту влади, де страх стає основним мотивом соціальних змін, що відбуваються у сучасному суспільстві.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення минулого, аби запобігти повтору помилок виникнення та існування стану суспільства, в якому зникли моральні засади буття та панує страх і насильство.

Вся історія людства відзначена не тільки використанням владою страху, вона характеризується також прагненням звільнитися від нього. Вражаюче актуальними є роздуми

політичного філософа Н.А. Бердяєва про феномен страху: «Страх лежить в основі життя цього світу. Найстрашніші люди – це люди, одержимі страхом. Страх діє руйнівню, він править світом. Влада за своєю природою користується страхом. Людське суспільство було побудоване на страху. І тому воно було побудоване на брехні, бо страх породжує брехню» [1, с. 28]. Наведені висловлювання філософа звертають нашу увагу на те, що страх як негативна емоція є постійним супутником людини, суспільства. У повсякденному житті він проявляється як інстинкт самозбереження від об'єктивно існуючих загроз. Значна частина страхів породжується соціумом. Вищою мірою страх – це політичне почуття.

Загалом, за здатністю влади керувати і направляти страх людини в потрібне русло можна вивчати ступінь її мистецтва панувати. Очевидно, що набагато легше панувати над індивідом, який відчуває страх, і набагато складніше підпорядковувати своїй владі того, хто боїться чогось меншою мірою. Тому влада досліджує страхи своїх підвладних, грає з ними, вмикаючи в потрібний момент ті з них, які можуть детермінувати або мотивувати індивіда до вигідних дій, але це зовсім не означає, що самі представники влади позбавлені страхів. Разом із тим влада часто бере на себе відповідальність за подолання екзистенційного страху або, принаймні, зниження його деструктивного впливу на людську психіку. Тому найважливішу функцію влади можна углядіти в профілактиці страху. З іншого боку, страх як афективний стан, що пов'язаний з інстинктом самозбереження, протягом тисячоліть допомагав людині виживати в умовах ворожого природного оточення, підтримуючи необхідний режим безпеки: він «навчав» людину бути обережною. «Своєрідне відкриття екзистенціальної філософії полягало в тому, – як зазначав О.Ф. Больнов, – що в ній страх був пізнаний у його воістину основоположному значенні – як умова становлення справжнього існування» [1]. Екзистенціалісти акцентували увагу на двох основних різновидах страху. «Перший» є страхом перед чимось конкретним (перед «щось»), очевидним, страшним, «другий» страх – перед самим «ніщо», що проявляється головним чином як ірраціональна тривожність (тривога) поблизу невідомого (незвіданого). Щодо останнього страху перед «ніщо», «небуттям» німецький філософ і теолог П. Тілліх припускав, що «невідоме, породжуюче тривогу, є невідомим особливого роду. Воно по своїй природі не може стати відомим, бо воно є небуттям» [2, с. 31]. Усвідомлення можливості свого повного небуття, супроводжуване страхом втратити своє «Я», часто породжує в людині релігійний запит не тільки на тимчасове, а й на вічне спасіння. Власне, релігійна потреба багата в чому виникає зі страху смерті, а точніше, через страх або тривогу перед тотальним небуттям («ніщо»). Не дивно, що і влада в зв'язку з цим не може дозволити собі повністю втратити контроль над приреченістю людського існування. Отже, влада потребує символічного опрацювання ідеї порятунку, яка, звичайно, не обов'язково повинна вдаватися до віри в індивідуальне безсмертя людської душі, але може, наприклад, апелювати до благополуччя прийдешніх поколінь, виступати актором колективного порятунку. Значить, влада як суб'єкт колективного порятунку або спокути для того, щоб бути ефективною, повинна вміти давати підвладним «правильні» обіцянки, часто роблячи це опосередкованим чином через відповідну культурну або релігійну політику. Тому тут ідеться не лише про явну державну владу, яка може бути значною мірою секуляризованою і часом відстороненою, наприклад від релігії, а скоріше про розуміння такої влади, яка використовує міць усіх наявних в її розпорядженні ресурсів культури. Поки релігія обіцяє життя вічне, секулярна влада обіцяє підвладним загалом благополуччє існування на землі, при цьому від індивідів потрібна мінімальна віра в обіцянки і слухняність.

Цілком очевидно, що влада працює з обома формами страху, тобто вона може як відверто залякувати підвладних індивідів, так і, навпаки, зменшувати їх тривожність, пере-

микаючи увагу індивіда, відволікаючи його від неспокою. Загалом влада може сприяти придушенню в середовищі підвладних почуття екзистенціальної тривожності і зростання переживань, пов'язаних з безпекою.

Тому, власне, влада завжди використовує страх як і почуття провини, як інструмент свого панування і впливу двоюким чином: вона його вселяє і вона ж звільняє від нього. Останнім часом, особливо під впливом робіт французького філософа М. Фуко, стало очевидно, що на рівні соціальної взаємодії влада являє собою систему дисциплінарних практик, які значною мірою перехреснюються між собою і виконують, головним чином, функцію виховання слухняного і корисного для суспільства індивіда. «Влада існує тільки в дії, – зазначав М. Фуко, – навіть якщо вона вписується в поле розрізаних можливостей, заснованих на перманентних структурах» [6, с. 113]. Різноманітні й агенти влади, а у вибраному нами ракурсі йдеться про агентів, які безпосередньо працюють з усім різноманіттям людських страхів, це можуть бути не тільки військові, поліцейські, представники спеціальних служб, але і жерці, священники, шамани, медики, вчителі, правозахисники, художники, журналісти, тобто в основному представники «творчих» професій. Не секрет, що людина, як правило, більш за все боїться власної смерті, головним чином раптової смерті, причому особливо насильницької. Хоча ніхто з людей не застрахований від її настання, вони в основному продовжують прагнути до збереження себе і близьких, бажаючи по можливості захистити і тих, кого люблять.

У зв'язку з цим насамперед влада розглядається як основний бастион захисту, принаймні від смерті, яка настає в результаті насильницьких дій. Таким чином, потреби індивіда – перш за все страх перед власною смертю або невизначеним майбутнім, або смертю дорогих і близьких людей, а також безпосередньо пов'язане з ними фундаментальне прагнення людини до безпеки і порятунку – наповнюють взаємини з владою особливим екзистенційним переживанням, яке визначається прийняттям і розумінням певних правил гри. Тому влада завжди прагне різноманітними способами інструменталізувати страх, перетворивши його на знаряддя контролю щодо підвладних і подальшої експансії. Разом із тим влада також виступає посередником, який мінімізує потреби більшості, основної маси підвладних, пов'язані з необхідністю постійно ризикувати, в тому числі і власним життям. Це добре розумів Гегель, коли в екзистенціальній діалектиці пана та раба став стверджувати, що володіючий владою, пан – це той, хто не боюся бути зухвалим, тобто реалізовувався як воїн, що йде на ризик. У зв'язку з цим філософ відзначав, що «тільки через ризик життям підтверджується свобода» [10, с. 18]. Звичайно, що воїн, який ризикує (пан) і сам продовжує боюватися в момент подолання власного страху, адже свобода не виключає страх як такий, а навпаки, передбачає його. Крім цього, пан діє в певному антропологічному полі влади, а головне – бажає закріпити результати власної діяльності, отримати статус і, по можливості, передати його нащадкам. До того ж те, що він не побоюється вступити у відкрите протиборство з іншою людиною, не означає, що у нього відсутні інші страхи, подолати які можуть допомогти священники або медики.

Екзистенціалізм, в інтерпретації М. Гайдеггера, багато в чому підхоплює гегелівську тематику, акцентуючи увагу на тому, що в присутності жаху індивід здатний приходити до розуміння автентичності власного буття. «Жах оголює в присутності буття до найбільшої своєї здатності бути» [4, с. 58]. Тут йдеться про «містичний» жах перед самим «містичним небуттям» («ніщо»). Однак з досвіду все-таки відомо, що сильний страх (жах) часто призводить підвладного індивіда до заціпеніння і навіть до втрати ним свідомості (втрати дару мови, забування власного імені і т. д.). Тому все ж в онтологічних прозріннях М. Гайдеггера відчувуються елітарні нотки, пов'язані з навмисною романтизацією жаху. Але разом

з тим правильно й те, що людина переживає страх власної смерті принципово по-іншому, ніж тварина, оскільки справді напередодні наступаючого кінця здатна до героїзму. Діючи, влада повинна вміти стимулювати уяву підвладного, яка також здатна продукувати або посилювати вже виявлений страх. Адже, на відміну від тварини, яка боїться конкретної і очевидної загрози, людина з розвиненою або буйною уявою може здригнутися і навіть в окремих випадках перебувати в жаху від продуктів власної фантазії. У зв'язку з цим філософ Д. Юм справедливо відзначав, що немає «нічого вільнішого уяви людини; нехай вона і не може вийти за межі основного запасу ідей, зате вона має здатність безмежно змішувати, поєднувати, відокремлювати одну від одної і ділити ці ідеї з усім розмаїттям, на яке тільки здатні фантазія і вигадка» [1, с. 5]. Таким чином, переживання людиною страху може виникати і посилюватися не тільки в зв'язку з виявленням реальних загроз для її життя і власності, а в результаті постійного впливу на розум фікцій уяви. Тому влада зможе домогтися кращих успіхів за контролем населення, якщо буде «правильно» стимулювати уяву підвладних індивідів, але для цього, як правило, потрібні компетентні посередники (медіуми) зі світу культури [10, с. 29].

Історична реконструкція так званого «природного» стану соціуму передбачає досить примітивне використання влади, коли вона реалізується як вільне, вселяюче страх насильство. У цьому разі влада практично зливається з насильством і страхом, але за такого підходу вона вкрай швидко втрачає захоплені ресурси, що призводить до різкого зростання споживання в збиток архаїчному виробництву, отже, не відбувається стимулювання процесу поділу праці. При цьому правителям виявляється набагато вигідніше вселити людям страх перед вищими космічними силами, які стоять над смертними, причому як самими володарями, так і їм підвладними. Загалом, «пом'якшення» влади, в тому числі те, що відбулося в результаті набуття нею символічного статусу й авторитету, було багато в чому пов'язане з тим, що людські страхи були піддані відповідній культурній обробці. Таким чином, страх (перш за все страх смерті в різних його версіях) повинен стати невід'ємним компонентом і життєвим нервом всієї людської культури, яка або висловлює бажання посмертного спокутування, або, навпаки, акцентує увагу на «життєзберігаючих» технологіях, здоровому способі життя і т. д. Тому щоб стати фактором виробництва і культурної динаміки, влада повинна перетворитися на повноцінного медіума, зробитися посередником обміну між страхом і безпекою. Причому найчастіше владою експлуатується страх перед хворобою в широкому сенсі, де індивіду в обмін на слухняність пропонується вжити «ліки», відповідні загрози зараження, або навіть погодитися на хірургічне втручання (знищення осередків зараження). Тому влада, в згоді з думкою М. Фуко, виступає в ролі колективного лікаря і душеприкажчика, в практиці якого «за всяким злочиним може бути виявлена якась божевільна поведінка і, навпаки, у всякому божевільні цілком може бути укладена небезпека злочину» [2, с. 18]. Більшість підвладних воліють перебувати від «ненормальних» остронь, щоб не викликати підозр у свій бік, від владних інстанцій. Адже найчастіше з «ненормальними» вважають за краще спілкуватися, як мінімум не соромлячись цього, представники опозиції, прямо чи опосередковано беруть участь у боротьбі за владу. Загалом же «нормальні» індивіди повинні боятися або побоюватися «ненормальних», як мінімум, повинні проявляти з ними обережність, але у будь-якому разі зберігати в ставленні до них правила безпеки. Відносини з «ненормальними», що зазнали стигматизації, можна проілюструвати і на прикладі різних «ізгоїв», які також були відкинуті подібними міркуваннями, в результаті чого «добропорядні» громадяни бояться з такими спілкуватися. Отже, якщо страх, який відчуває індивід, представлений у свідомо-об'єктивній формі, то ситуація обміну видається досить простою. Тут влада пропонує зазвичай цілком відкри-

тий обмін: страх – безпека. Аж до того, що вона здатна позбавити індивіда від хвилюючого його страху, вдаючись до прямого насильства: караючи злочинців, знищуючи терористів і т. п. Але найчастіше сам страх може бути представлений у модусі екзистенціальної, тобто необ'єктивованої тривоги, вплив якої на моральну свідомість індивіда, як правило, списується на невідконтрольну роботу несвідомого. У такому разі в порядок обміну під виглядом лікування душі втручаються саме дисциплінарні інститути влади, що діють з опорою на медичні (в широкому сенсі) практики. У таких практиках влада, як і пов'язаний з нею примус, присутні в прикритому вигляді у формі діагнозів і рекомендацій підтримувати певний режим. Так, послух, а в широкому сенсі – конформізм стосовно чинної влади обмінюється на спокій душевного життя. Залежно від ступеня інтенсивності розглянутого обміну (страх – безпека) за посередництва влади будуть формуватися різні соціальні типи («людина релігійозна», «людина раціональна» і т. д.). Разом із тим між вищеописаними (ідеальними) типами підвладних індивідів існують множинні взаємні переходи, оскільки страх здатний перетинати різні сфери людської діяльності. Як це чітко продемонстрував М. Вебер на прикладі розвитку протестантської трудової етики, в результаті розвитку якої страх перед матеріальною убогістю став символізувати факт того, що віруючого покинула божественна благодать, а отже, і його «бідність», і пов'язана з нею професійна нереалізованість перетворилася на знак того, що він проклятий. Правильний спосіб побороти власний страх «полягає в тому, що як найкращий засіб для здобуття внутрішньої впевненості в порятунку розглядається невтомна діяльність у рамках своєї професії» [4, с. 27].

Рятівною стає не всяка виснажлива і тим більше підневільна праця, а праця перш за все професійна, пов'язана з розвитком приватної власності. Таким чином, страх перед відсутністю власної справи і, як наслідок, матеріальною убогістю в свідомості віруючого протестанта автоматично запускає механізм жаху перед тим, що його душа після смерті буде страждати, не досягнувши раю. «Та обставина, що мирській професійній діяльності надавалося подібне значення, що її можна було розглядати як правильний засіб, знімаючий стан афекту, породжена релігійним страхом, корениться в глибокій своєрідності релігійного відчуття, що проступає у вченні про виправдання вірою» [6, с. 18]. Очевидно, що розглянута в такому прикладі церква являє собою інстанцію влади (сакрального спонукання і частково примусу до дії), яка не тільки стимулює (нагнітає) особливий вид релігійного страху, а й пропонує певні шляхи психологічної розрядки, спрямовані на його подолання. Отже, самі владні інстанції в певних культурних термінах опрацьовують страх, встановлюючи специфічні форми нагляду за ним, конструюють його архетипічні риси, а потім укладають з підвладними консенсус з приводу того, що може розглядатися і визнаватися (всіма учасниками громади) як незаперечні символи порятунку. Відповідно, з існуванням подібних страхів, пов'язаних з відповідальністю його індивідуальної душі після смерті, виникає саме духовна влада, яка замість послуху пропонує індивідам різні форми трансцендентного захисту, а отже, безпеки. Іноді в моральній сфері йдеться про подолання, звільнення, очищення «нечистої» совісті підвладного, в якій влада також реалізує свої функції посередника. Людина в такому разі потребує відновлення морального порядку, миру в душі, перед «обличчям» авторитетної соціальної інстанції. Таким чином, свій привілей прощати влада прагне поширювати і на сферу духу, використовуючи в своїх цілях відповідні символи.

Висновки. Отже, оскільки сам людський страх всюдисущий і має здатність диференціюватися, це вимагає додаткових програм безпеки, які здебільшого пропонуються владою. Наприклад, існують такі духовно-релігійні або «потойбічні» програми безпеки, в яких культивується страх перед пекельними муками, поганою кармою і т. д. Історія релі-

гійного досвіду людства демонструє нам, що страх смерті найчастіше перетворюється на страх того, що очікує особистість після фізичної смерті, а отже, влада повинна враховувати наявні переконання або вірування людей в потойбічне, посмертне існування індивідуальної душі. Очевидно, що багато в чому від сили і могутності таких вірувань буде залежати здатність влади мобілізувати підвладних індивідів на війну і навіть на їх власну цілком усвідомлену загибель, заради головним чином уявних, релігійних обітниць. Це дає змогу забезпечувати владу значними військовими ресурсами, людьми, готовими у будь-який момент не просто загинути на війні, а охочими прискорити цей процес шляхом явної самопожертви. З метою розглянутого нами ефективного обміну страху на впевненість у безпеці влади необхідно стримати зазіхання окремої особистості, виступаючої в ролі «хижака», яка не рахується з інтересами інших людей. Якщо розглядати людину, яка діє лише за велінням природи, то все, що вона вважає для себе – за вказівкою чи здоровим глуздом, або в пориві пристрастей – корисним, їй по верховному праву природи дозволено привласнювати і захоплювати, яким би то не було способом: силою чи хитрістю або проханнями, або взагалі, як їй буде зручніше, отже, і вважати ворогом того, хто перешкоджає виконанню її намірів. Необхідно стримувати апетити окремих людей заради загального блага, яким часто сама влада оперує у власних інтересах, націлених на зміцнення панування. Тому влада повинна підкорити індивідуальну природу людини засобами культури, мови, релігії, освіти, виховання, а відповідно, і сама повинна трансформуватися в «надприродну» інстанцію, яка постійно впливає і опікує людей за допомогою практик соціалізації. Очевидно, що саме страх виступає необхідним компонентом виховного впливу влади на підвладного індивіда, отже, не можна повністю позбавити підвладного від страху, оскільки його потрібно обов'язково пережити, але при цьому він не повинен бути нестерпним. Для чого владі необхідно постійно підтримувати прийнятний режим загальної безпеки, відповідаючи на нові, причому найчастіше уявні, загрози. Так, у принципі і виникає суспільний договір, у результаті якого влада відчужується від конкретної сили окремого індивіда або малої групи агресивних істот і, заступаючи на службу загальної справедливості, наділяється особливим символічним статусом. Але головне в цьому те, що страх не завжди перешкоджає свободі, часом він, навпаки, виступає стимулюючою силою, яка може бути спрямована на її захист і збереження. В політичному плані підвладні індивіди, що знаходяться в умовах відносної демократії і свободи слова, можуть боятися втратити таку можливість вибрати власну владу. Мабуть, страх втратити свободу вибору і дії виступає важливим мотивом підтримки подібної влади, яка забезпечує і підтримує підвладних хоча б мінімальним чином, гарантуючи їхні права. У певних дозах страх також дає змогу індивіду розвиватися в інтелектуальному і моральному аспектах, самовдосконалюватися, навіть перебуваючи в рамках безперервного тиску з боку влади. Загалом подібний підхід відповідає основним установкам християнства. Звичайно, подібна свобода (зумовлена страхом) не була, відповідно до релігійних уявлень, «вищою» свободою, яка, виходячи з християнської доктрини, повинна бути реалізована насамперед за допомогою любові, але і вона (свобода, яка виникає зі страху) також необхідна для встановлення порядку і справедливості.

Список використаної літератури

1. Барінов Д.Н. Тривога і страх: історико-філософський нарис. *Психолог*. 2013. № 3. С. 1–39. DOI: 10.7256/2306-0425.2013.3.553. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=553.
2. Больнов О.Ф. Філософія екзистенціалізму: Філософія існування. URL: <https://fil.wikireading.ru/2473>.

3. Бучин О. Страх як чинник суспільного буття. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2020. Випуск 28, с. 25–30. DOI: <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2020.28.3>.
4. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму: вибране. Москва; Санкт-Петербург, 2014. С. 175.
5. Гайдеггер М. Буття і час. Харків, 2003. С. 217.
6. Гегель Г.В.Ф. Феноменологія духу. Філософія історії. Москва, 2007. С. 114. 171. URL: <http://www.quebecoislibre.org/09/090115-16.htm>.
7. Тиллих П. Избранное. Теология культуры. Москва, 1995. С. 31, 169.
8. Фуко М. Интеллектуалы и власть : избр. полит. ст., выступ. и интервью. Ч. 3. Москва, 2006. С. 179. (2, с. 31); Фуко М. Интеллектуали і влада: обр. політ, ст., виступ. і інтерв'ю. Ч. 3. Москва, 2006. С. 179, 170.
9. Юм Д. Твори. У 2 т. Т. 2. Москва, 1996. С. 41, 172.
10. Dutkiewicz Piotr. Страх как политика. *Полис. Политические исследования*. 2017. С. 8–21. DOI: 10.17976/jpps/2017.04.02.

POLITICAL FEAR AS AN INSTRUMENT OF POWER IN EXISTENCE PHILOSOPHY

Valery Melnik

*Donbass State Pedagogical University,
Department of Philosophy, History and Social-Humanitarian Disciplines
G. Batyuka str., 19, 84100, Slovyansk, Donetsk region, Ukraine*

Renata Belozorova

*National Pedagogical Dragomanov University
Department of Political Psychology and Social-Legal Technologies
Pirogova str., 9, 04111, Kyiv, Ukraine*

With the growth and increase in the number of real and perceived threats to society, fear has become a standard element of modern power. Fear is created artificially and used by people against people as a powerful factor in social life: the humiliation of human dignity. Fear as one of the form-forming factors of human existence has almost always been used by the power in order to establish order and power privileges over government and domination. Fear become a key object of analysis in understanding modern politics. As fear permeates our daily lives, the government and political technologists are realized that it is the most effective tool for influencing society. The discourse of fear generates a policy of fear, the goal of which is to disorient and divide society. This hinders critical thinking and prevents the realization that the nation can play any role in solving problems. Instead, the idea of voting for a politician or supporting a party that is supposed to be able to rectify the situation is being imposed. Fear is cultivated by the political elite and readily accepted by the people. Examining terribly the tool of political governance, the authors reveal the peculiarities of the use of political fear. The article clarifies the concept of fear in relation to modern political power, determines its nature and presence in all social. This characteristic of the philosophical views on fear, developed in existential philosophy. The authors argue that due to the loss of people's trust in government and the state, the widening gap between power and politics, increasing socio-economic inequality, widespread existential fear, fear becomes a projection of political will, changes the existing order. Fear becomes the main cause and motive of social change. Fear strengthens power relations, creating a new political super-ideology that absorbs all directions from populism to neoconservative. Fear produced an alternative legitimization for state power. As a result, there is a qualitative change in the role, scale and depth of fear penetration into politics.

Key words: fear, power, politics, existential philosophy, social changes, ideology.